

УДК 502.72(477.83)

Екологічна оцінка та потенціал туристично-рекреаційних ресурсів Бродівського району

Б.М. Калин, Г.А. Буцяк
kalynb@bigmir.net, byanna15@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Туристично-рекреаційні ресурси є природною матеріальною передумовою формування відпочинкової галузі економіки, потенціалом регіонального розвитку і невід'ємними засобами відтворення людського потенціалу країни. У Львівській області значні природні та суспільно-історичні ресурси в поєднанні зі сприятливим географічним розташуванням створили вигідні умови для пріоритетності розвитку туризму та рекреації. У статті розглянуто природно-ресурсну та історико-культурну компоненти туристично-рекреаційного потенціалу Бродівського району Львівської області, який має унікальне географічне розташування, значні природні ресурси, насичений пам'ятками історії та культури. Проаналізовано основні екологічні проблеми території дослідження в контексті збереження та охорони навколишнього природного і культурного середовища. Для Бродівського району характерна неоптимальна структура землекористування, забруднення поверхневих вод, нагромадження відходів виробництва, забруднення атмосферного повітря автотранспортом. Перспективи розвитку рекреації та туризму зумовлюються дією широкого спектра природних, історико-культурних, соціальних, економічних та політичних факторів. Для збереження туристично-рекреаційного потенціалу регіонів потрібні заходи щодо охорони цілісності й природних властивостей ландшафтних екосистем. Природні рекреаційні ресурси також потребують раціонального використання, відновлення й охорони. Для цього необхідні науково-обґрунтовані кількісні та якісні їх оцінки, з'ясування придатності й альтернативності використання у тій чи іншій природній зоні. Визначено головні напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Бродівського району, що повинні базуватись на ідеї природно-історичної рекреації, дотриманні екологічних стандартів щодо чистоти довкілля, збереженні природно-територіальних структур та пам'яток історико-культурної спадщини. Для даного району пріоритетним є пошук нових територій до заповідання.

Ключові слова: рекреація, туризм, природно-географічні ресурси, забруднення, суспільно-історичні ресурси, туристично-рекреаційний потенціал, Бродівський район, екологізація туризму, заповідні території.

Экологическая оценка и потенциал туристско-рекреационных ресурсов Бродовского района

Б.Н. Калын, Г.А. Буцяк
kalynb@bigmir.net, byanna15@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Туристско-рекреационные ресурсы являются естественной материальной предпосылкой формирования экономики области, потенциалом регионального развития и неотъемлемыми средствами воспроизводства человеческого потенциала страны. В Львовской области значительные природные и общественно-исторические ресурсы в сочетании с благоприятным географическим расположением создали выгодные условия для приоритетности развития туризма и рекреации. В статье рассмотрены природно-ресурсный и историко-культурный компоненты туристско-рекреационного потенциала Бродовского района Львовской области, который имеет уникальное географическое положение, значительные природные ресурсы, насыщенный объектами истории и культуры. Проанализированы основные экологические проблемы территории

Citation:

Kalyn, B.M., Butsiak, A.A. (2017). Environmental assessment and potential of tourist and recreational resources of the Brody district. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(74), 15–19.

исследования в контексте сохранения и охраны окружающей и культурной среды. Для Бродовского района характерна неоптимальная структура землепользования, загрязнение поверхностных вод, накопление отходов производства, загрязнение атмосферного воздуха автотранспортом.

Перспективы развития рекреации и туризма обусловлены действием широкого спектра природных, историко-культурных, социальных, экономических и политических факторов. Для сохранения туристско-рекреационного потенциала регионов необходимые меры по охране целостности и природных свойств ландшафтных экосистем. Природные рекреационные ресурсы также требуют рационального использования, восстановления и охраны. Для этого необходимы научно обоснованные количественные и качественные их оценки, выяснения пригодности и альтернативности использования в той или иной природной зоне. Определены главные направления развития туристско-рекреационного потенциала Бродовского района, которые должны базироваться на идее естественно-исторической рекреации, соблюдении экологических стандартов чистоты окружающей среды, сохранении природно-территориальных структур и объектов историко-культурного наследия. Для данного района приоритетным является поиск новых заповедных территорий.

Ключевые слова: рекреация, туризм, природно-географические ресурсы, загрязнение, общественно-исторические ресурсы, туристско-рекреационный потенциал, Бродовский район, экологизация туризма, заповедные территории.

Environmental assessment and potential of tourist and recreational resources of the Brody district

B.M. Kalyn, A.A. Butsiak
kalynb@bigmir.net, byanna15@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

Tourist and recreational resources are natural material prerequisite for the formation of the economics, regional development and an indispensable means of reproduction of human potential of the country. In the Lviv region significant natural, social and historical resources coupled with favorable the geographical location creat favorable conditions for the priority development of tourism and recreation. The article deals natural and historical and cultural resources which are components of the tourism and recreation potential of Brody district, Lviv region, which has a unique geographical location, significant natural resources, rich in monuments of history and culture. Analyzed the main environmental problem of district research in the context of conservation and environmental protection, natural and cultural environment. For Brody district is characteristic not optimal structure of land use, pollution of surface water, accumulation of waste, air pollution from transport.

Perspectives of development of a recreation and tourism are predetermined by action of wide spectrum natural, historical and cultural, social, economic and political factors. Measures to protect the integrity of the landscape and the natural properties of ecosystems are required to maintain the tourism potential. Natural recreational resources also needs rational of use, restoration and protection. This requires scientific justified quantity and quality of their assessments, ascertain suitability and the use of alternatives in each natural area. Defined the main directions of development of tourist and recreational potential of Brody district, which should be based on the idea of natural and historical recreation, the observance of environmental standards of the environment, preservation of natural and territorial structures and monuments of historical and cultural heritage. The priority for the district is the search for new protected areas.

Key words: recreation, tourism, natural and geographical resources, pollution, social and historical resources, tourist and recreational potential, Brody district, the greening of tourism, protected areas.

Вступ

Туристично-рекреаційні ресурси – це об'єкти та явища природного, природно-антропогенного та соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність. Відповідно всі туристично-рекреаційні ресурси поділяються на групи: природно-географічні, природно-антропогенні, суспільно-історичні та окрему групу – об'єкти рангу суперточка-тур (Beidyk, 2001).

Наявність всіх груп туристично-рекреаційних ресурсів зумовлюють високу відвідуваність Львівщини туристами, розподіл потоків яких зумовлений територіальною диференціацією ресурсів та уподобаннями туристів.

Територія області характеризується широким ландшафтним та природно-географічним різноманіттям – в її межах налічується 9 природних зон, відмін-

них за геолого-геоморфологічною будовою, ґрунтово-кліматичними умовами, флористичними і геоботанічними особливостями (Matolych et al., 2009). Цей фактор є визначальним у формуванні і територіальному розміщенні об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Об'єкти ПЗФ, які перебувають під охороною держави, розташовані у південній (національний природний парк «Сколівські Бескиди») та у північній частинах області (національний природний парк «Північне Поділля»), на Розточчі (природний заповідник «Розточчя»), Яворівський національний природний парк). Саме тут знаходиться найбільше унікальних природних об'єктів, які приваблюють туристів.

Археологічні пам'ятки та дерев'яні сакральні споруди по території області розміщені рівномірно. Найкомпактніше вони зосереджені на півночі, північному-сході та у центральній частині. Кам'яні сакральні споруди переважають у великих містах, насамперед, у Львові, та районних центрах (Жовква, Сокаль, Броди, Золочів, Самбір). Замкові комплекси переважно зосереджені у подільській частині області (Олесько, Золо-

чів, Підгірці). Пам'ятки, пов'язані з історичними подіями та життям й діяльністю визначних людей, розміщені рівномірно на всій території області і зосереджені як у великих містах, так і у сільській місцевості.

Теоретичні і методологічні засади дослідження проблем розвитку туристично-рекреаційних ресурсів, історичного та географічного краєзнавства висвітлені у працях багатьох науковців (Novyukova, 2007; Klaruchuk, 2009; Nakman, 2009; Ryvak, 2012; Cherchuk et al., 2014), однак ще не всі регіони охоплені комплексними дослідженнями. Розвиток туристично-рекреаційних територій Львівської області потребує свого дослідження в контексті охорони природного середовища.

Метою досліджень був аналіз компонентної структури туристично-рекреаційних ресурсів Бродівського району Львівської області. Відповідно завданнями були: дослідження природно-географічних, природно-антропогенних та суспільно-історичних туристично-рекреаційних ресурсів району; оцінка їх пізнавальної цінності та пошук напрямів щодо оптимізації використання.

Результати та їх обговорення

Бродівський район розташований у північно-східній частині Львівщини на межі трьох областей – Волинської, Рівненської та Тернопільської. За наявністю природно-географічних туристично-рекреаційних ресурсів район поступається ряду районам області через відсутність бальнеологічних ресурсів (Mazur and Korol, 2011). Проте географічне розташування Бродівського району унікальне тим, що його північна частина лежить на території Бродівської рівнини, яка відноситься до Малого Полісся, а південна – на відро-

гах Подільської височини, що відноситься до зони Лісостепу. Цим зумовлена і відмінність кліматичних умов у цих частинах району (Dem'ianchuk and Svyanko, 2011). У рівнинній північній частині району, середня висота якої над рівнем моря складає 240 м, кліматичні умови м'якші, ніж у гористій південній частині розташованій на висоті 370–420 м над рівнем моря.

Район має розгалужену мережу річок, загальна довжина яких становить 182,1 км. Тут беруть початок річки басейну Дніпра – Стир (довжина в межах району 69 км), Іква (17 км); басейну Дністра – Серет (21 км). Річки в більшості насичуються підземними водами (35–50% річного стоку). Цей фактор зберігає річки від пересихання і зменшує коливання рівнів протягом всіх сезонів року. Паводки і весняні повені на річках короткочасні.

Провідна роль у задоволенні рекреаційних потреб належить лісам. З 1,2 тис. км² площі району понад 34% вкрито лісами. Основними лісоутворюючими породами є: сосна, модрина, дуб, бук, клен, ясен, вільха, береза, граб.

Заповідні території та природні об'єкти Бродівщини складаються з трьох об'єктів загальнодержавного значення: НПП «Північне Поділля», ботанічного заказника Лешнівський, парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва Підгорецький парк; та об'єктів заповідання місцевого значення: лісового заказника Підкам'янь, ботанічних заказників Кемпа та Макітра, гідрологічного заказника Пониківський, заповідних урочищ Піски, Заболотцівське, Синичівське, Лагодівське, пам'яток природи Триніг та Пеняцька (комплексні), Конвалія та Сасівська (ботанічні) та 2 геологічних ПП. Площа об'єктів заповідання складає понад 4300 га і подана на рис. 1.

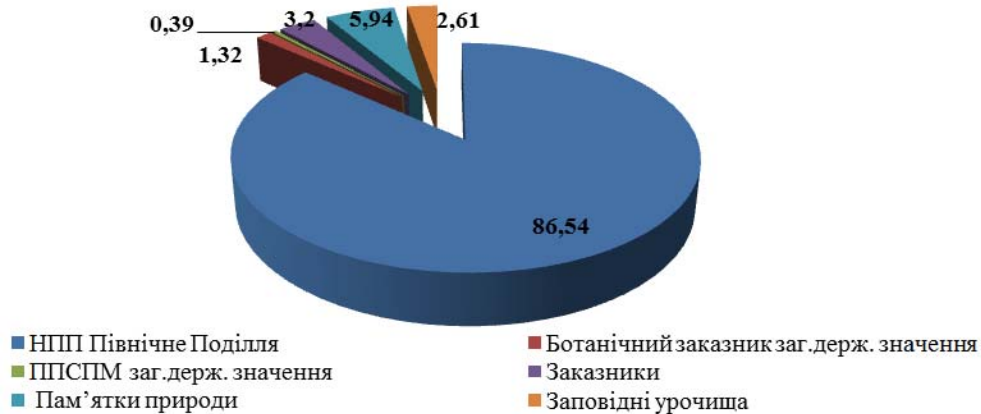

Рис. 1. Природно-антропогенні ТРР Бродівщини, %

До складу суспільно-історичних ТРР входять архітектурно-історичні, біосоціальні, подійні ресурси, кожен з яких має свою специфіку, свій ексклюзивний пізнавальний потенціал. Бродівський район належить до територій з найвищим історико-культурним потенціалом в області. На його території розміщені численні пам'ятки сакральної та громадської архітектури. Серед них церква Св. Юрія (XVII–XVIII ст.), що належить до визначних пам'яток галицької архітектур-

ної школи, та костел Успіння Пресвятої Богородиці (XV–XVIII ст.), який є частиною комплексу колишнього монастиря домініканців, а також храми XVII–XVIII століть. Історико-архітектурна перлина – Підгорецький замок, який разом із замками Золочева та Олеська складають «Золоту підкову» Львівщини і є одним із найперспективніших туристичних маршрутів.

Коефіцієнт пізнавальної цінності за всіма видами туристично-рекреаційних ресурсів Бродівського району становить 0,38. Найвищий коефіцієнт мають ландшафтно-рекреаційні ресурси – 0,58, сакральні комплекси – 0,64, музеї та музейні експозиції – 0,73 й палацово-паркові ансамблі – 0,9. Із заснуванням НПП коефіцієнт заповідних територій становить 0,38.

Оскільки екологічно безпечне середовище є однією з основних передумов сучасного розвитку туристичної індустрії, оцінка перспектив і можливостей туристично-рекреаційного освоєння регіону вимагає розгляду екологічних аспектів цього питання, зокрема, досліджень стану довкілля в туристично-рекреаційних зонах з точки зору впливу на нього антропогенних чинників та дотримання норм рекреаційного навантаження на ландшафти в межах їх оптимальної рекреаційної місткості (Holod, 2011). В свою чергу, як будь-який вид діяльності, туризм і рекреація є значними споживачами ресурсів, від способу споживання яких залежить якість та екологічний стан відповідної території (Nikolaiev, 2009).

Специфічними проблемами Бродівського району є: забруднення вод побутовими відходами, неоптимальна структура землекористування та втрата корисних властивостей землі, відходи виробництва, забруднення атмосфери автотранспортом.

Враховуючи забруднення атмосферного повітря від стаціонарних та лінійних джерел, Бродівський район є одним із найчистіших з екологічної точки

зору в Львівській області. В атмосферне повітря району за 2015 рік надійшло понад 2,9 тис. т забруднюючих речовин, що становить 1,4% викидів по області. Стабільній екологічній ситуації території сприяє відсутність великих підприємств і значна залісненість. Проте 75% викидів в атмосферне повітря району становлять викиди автотранспорту. Необхідною умовою забезпечення чистоти повітря та цілісності рекреаційних ресурсів є зменшення шкідливих викидів не тільки в районі локалізації даних ресурсів, але і на сусідніх територіях.

Серйозну небезпеку для туристично-рекреаційного потенціалу території становить забруднення вод, особливо рік і озер. Основним забруднювачем поверхневих вод Бродівського району є житлово-комунальне господарство. У 2015 році підприємствами району було скинуто у поверхневі водні об'єкти 2,3 млн м³ стічних вод, з яких лише 0,7 млн м³ – були нормативно-очищені. Потребують вдосконалення технологічні способи очистки води, впровадження у виробництво маловодних і безводних технологій.

Структура земельного фонду району представлена на рис. 2. Найбільшу площу займають сільськогосподарські землі – 59,3%, з яких рілля становить 61,5%. Основними проблемами з охорони земельних ресурсів є зменшення поживних речовин у ґрунтах, водна ерозія ґрунтів і недостатня рекультивация порушених земель.

Рис. 2. Структура земельного фонду Бродівського району, %

Суттєвим чинником негативного впливу на природні рекреаційні ресурси району, а також одним із потенційних джерел забруднення довкілля, є розміщення відходів виробництва та споживання. На території району розміщено понад 41 тис. тонн відходів I-IV класів небезпеки.

За розрахунками розподілу коефіцієнта екологічної стабільності більша територія Бродівського району є екологічно стабільною (0,7–0,8 бали) та середньостабільною (0,5–0,6 бали), а за значеннями коефіцієнта антропогенного навантаження переважна більшість території дослідження володіє підвищеним (3,1–4 бали) та середнім (2,1–3 бали) рівнем впливу даного показника (Horokhivska and Andreichuk, 2013).

Особливої уваги заслуговують природоохоронні території. Світова практика свідчить, що для екологічної рівноваги необхідно 15 і більше відсотків території з найбільш цінними природними комплексами, що слід оберігати шляхом їх заповідання. Площа ж природоохоронних територій Бродівського району становить лише 3,77% від площі району, що є вкрай мало. Тому пріоритетним має стати пошук нових територій до заповідання.

Висновки

Бродівщина характеризується різноманітністю туристично-рекреаційних ресурсів і є перспективною

щодо ведення туристично-рекреаційної діяльності. Остання вимагає дотримання високих екологічних стандартів щодо чистоти довкілля, збереження природно-територіальних структур, догляду пам'яток історико-культурної спадщини тощо. Для цього необхідне проведення моніторингових досліджень, дотримання екологічних нормативів, розробка та впровадження шляхів екологізації туризму.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем природно-історичної рекреації.

Бібліографічні посилання

- Beidyk, O.O. (2001). Metodolohiia ta metodyka analizu rekreatsiino-turystykykh resursiv Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia. K.: VPTs «Kyiv. un-t» (in Ukrainian).
- Matolych, B.M., Kovalchuk, I.P., Ivanov, Ie.A. (2009). Pryrodni resursy Lvivshchyny. Lviv: PP Lukashchuk V.S. (in Ukrainian).
- Novykova, V.I. (2007). Typizatsiia rehioniv Ukrainy za stupenem rozvytku rekreatsiinoi diialnosti. Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. 1, 43–47 (in Ukrainian).
- Ryvak, O.S. (2012). Stan ta perspektyvy rozvytku turystychno-rekreatsiinoho potentsialu Ternopilshchyny. Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy. 22(7), 27–38 (in Ukrainian).
- Klapchuk, O.O. (2009). Turystychno-rekreatsiini resursy Lvivskoi oblasti: terytorialna dyferentsiatsiia, otsinka, napriamky vykorystannia: avtoref. dys. k. heohr. nauk: 11.00.02. LNU im. I. Franka (in Ukrainian).
- Hakman, A. (2009). Kharakterystyka rozvytku rekreatsii v Ukraini. Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biol. problemy fiz. vykhovannia i sportu: zb. nauk. prats za red. S.S. Yermakova. Kh: KhADADM (KhKhPI). 8, 34–37 (in Ukrainian).
- Cherchyk, L., Yerko, I., Kolenda N., Mishchenko, O. (2014). Suchasnyi stan rozvytku turystychno-rekreatsiinoho kompleksu Volynskoi oblasti: Monohrafiia. Lutsk: Skhidnoevropeyskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky (in Ukrainian).
- Mazur, T., Korol, Ie. (2011). Otsinka turystychno-rekreatsiinoho potentsialu terytorii Lvivskoi oblasti v konteksti ekoloho-mistobudivnykh zadach. Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu Arkhitektura i silskohospodarske budivnytstvo. 12, 3–9 (in Ukrainian).
- Dem'ianchuk, P.M., Svyenko, I.M. (2011). Zakhidno-Podilske horbohir'ia yak heohrafichni ekoton: Monohrafiia. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky (in Ukrainian).
- Holod, A.P. (2011). Ekolohizatsiia turystychnoi diialnosti v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku rehionu. Ukraina: Skhid-Zakhid – problemy staloho rozvytku: mater. II turu Vseukr. nauk.-prakt. konf., 24–25 lystopada 2011 r. Lviv: RVV NLTU Ukrainy. 1. 86–88 (in Ukrainian).
- Nikolaiev, K.D. (2009). Ekolohizatsiia turystychnoi haluzi, yii rol u zmenshenni vplyvu na bioriznomanittia ta navkolyshnie seredovyshe. Ahroekolohichnyi zhurnal, spetsvyпуск. K, 228–232 (in Ukrainian).
- Horokhivska, I., Andreichuk, Iu. (2013). Heoekolohichnyi analiz administratyvno-terytorialnykh odynts (na prykladi Brodivskoho raionu). Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. Hnatiuka. Ser. Heohrafiia. Ternopil: Taip. 2(35), 207–213 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017